

A MUNKÁSOSZTÁLY POLITIKAI MŰVELTSÉGE

Az előttem szóló előadók már elmondták Önöknek a munkásosztály fogalmával, mai társadalmi helyzetével és szerepével, általános műveltségével, valamint szakmai képzettségével, termelési kulturájával kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat, így én minden különösebb bevezetés nélkül a tárgyra térhetek.

1./ "A munkásosztály politikai műveltsége", mint cím, mint rövidítés elfogadható, de önmagában helytelen, mert leegyszerűsítő szemléletet tükröz. Reálisan ugyanis ez a műveltség

/1/ mint politikai-ideológiai műveltség létezik, vagyis nem szűkíthető le a "politikai"-ra, hanem felöleli a politikai-, világnézeti-, etikai-, esztétikai értékrend egészét;

/2/ mint művelődés, mint aktív elsajátítás és személyiségfejlődés létezik, tehát nem statikusan, hanem dinamikusan értelmezendő;

/3/ csak mint az egész társadalmi gyakorlat összetevője létezik, vagyis nem szakítható el szemléletünkben a politikai szervezetek és mozgalmak tevékenységétől, a kereteikben megnyilvánuló tömeges politikai aktivi-

tástól, valamint a közvélemény, sőt a társadalmi tudat "működésétől". A "politikai műveltség" ugyanis csupán ebben az össztevékenységben funkcionál, s innen nyerhetünk tanulmányozásához, értékeléséhez, valamint fejlesztéséhez használható mércéket és kritériumokat.

Méginkább így van ez egy egész társadalmi osztály esetében, különösképpen a szocializmus építésében vezető szerepet betöltő munkásosztály esetében.

A munkásosztály társadalmi-politikai és ideológiai vezető szerepéhez ugyanúgy hozzátartozik a politikai-ideológiai műveltség és aktivitás magas és egyre emelkedő szintje is, mint termelési funkciójának korszerű ellátásához az emelkedő szakmai és általános műveltség. Az MSZMP XI. kongresszusa a következőképpen értékelte a munkásműveltség fejlődését: "A X. kongresszus óta is tovább erősödött a munkásosztály vezető szerepe. Politikai állásfoglalása, tevékenysége, fegyelme, szemlélete egyre meghatározóbban befolyásolja a dolgozók minden csoportjának, rétegének felfogását. Politikai öntudata fejlődött, szakképzettsége, műveltsége gyarapodott, növekszik soraiban a magasan képzettek száma." /A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. Kongresszusa, 1975. március 17-22. Kossuth Könyvkiadó, 1975. 158. old./

Ez az értékelés visszatükrözi azt a tényt, hogy a 70-es évek első feléig a magyar munkásosztály jelentős sikereket ért el a szocialista társadalom építésében: termelési és társadalmi-politikai funkcióinak teljesítésében, a társadalom és önmaga megváltoztatásában. Ezekre a sikerekre támaszkodva a hosszabb távlatot konkrétan figyelembe vevő továbblépés is lehetségessé vált. Erről tanuskodik a 15-20 évre szóló Programnyilatkozat kidolgozása és elfogadása, amely ez idő alatt tervezi a fejlett szocialista társadalom megteremtését Magyarországon. Ebben az időszakban is megmarad és továbbfejlődik a munkásosztály vezető szerepe: "Szocialista társadalmunk vezető osztálya a munkásosztály. Vezető szerepe a szocializmus építésének időszakában mindig megmarad, társadalmi befolyása tovább erősödik. Növekszik politikai felkészültsége, általános és szakmai műveltsége. Soraiban emelkedik a magasabb képzettségű munkások száma, kifejlődnek olyan új igények és képességek is, amelyek elősegítik mind több munkás aktív részvételét a termelési folyamatok irányításában, a közéletben, a közügyek intézésében. Növekszik a munkásosztály szerepe a szocialista életmód térhódításában és általánossá válásában is. A munkásosztály általános műveltségének, szakmai képzettségének emelése, új és növekvő szükségleteinek kielégítése nem csupán gazdasági, hanem lényeges társadalompolitikai feladat is."

A Kongresszus anyagai - több összefüggésben - sokoldaluan elemezték a munkásművelődés, különösképpen a munkások politikai-ideológiai művelődésének és aktivitásának jelentőségét, és a fejlesztésére irányuló társadalmi, szervezeti és mozgalmi feladatokat. Mint legfontosabbakat, kiemeljük itt a pártszervezetek, a KISZ- és a szakszervezetek politikai-ideológiai munkáját, a szocialista brigádmozgalom és a közművelődési intézményrendszer tevékenységét. Ez a tevékenység a szervezeti, mozgalmi és intézményi keretek és feltételek, a feladatok oldaláról nézve meghatározó jelentőségű a munkásművelődés fejlesztésében. A célok felől tekintve a kongresszus a szocialista demokratizmus, különösképpen az üzemi-munkahelyi demokrácia fejlesztését, a hatékonyabb munkát, a személyiségek és közösségek szocialista vonásainak fejlesztését és a szocialista életmód és erkölcs általánossá válását jelölte meg, mint a munkásosztály - és az egész nép - politikai-ideológiai művelődésének, aktivitásának fejlesztendő tartalmát és elérendő eredményét.

- 2./ A magyar munkásosztály az elmúlt 3 évtized alatt hatalmas politikai-ideológiai tapasztalat birtokába jutott. Ez a tapasztalat igazolta és alátámasztotta a marxizmus-leninizmus eszméinek és alapelveinek helyességét és életképességét, egybehangzóan a szocialista közösség más országainak tapasztalatával. Egyben-másban gazdagította is a szocialista eszmék és alapelvek konkrét értelmezését és gyakorlati megvalósulását a szocialista forradalom és a szocia-

lista építés sajátos magyar feltételeinek és lehetőségeinek figyelembevételével. Ennek a tapasztalatnak fő letéményesei a munkásosztály osztályszervezetei, elsősorban a párt és a szakszervezetek. A munkásosztály egyes rétegei és tagjai azonban manapság még igen eltérő mértékben rendelkeznek azzal az óriási eszmei-politikai tapasztalattal, amit az osztály egésze, az osztály szervezetei útján, felhalmozott.

A fejlett szocialista társadalom felépítéséhez nélkülözhetetlen többek között ennek az aránytalanságnak a mérséklése is. Ma már lehetséges és kívánatos, hogy a magyar munkásosztály egyre nagyobb része személyesen is ismerje meg, sajátítsa el és formálja tovább ezt a tapasztalatot, járuljon hozzá ne csak egyetértőleg-jóváhagyólag, hanem aktív, alkotó-alakító módon, cselekvőleg és kritikusan, önkritikusan is, a fejlett szocialista társadalom feladatainak és problémáinak megoldásához, a szocialista munka, életmód és erkölcs általánossá válásához. Az ilyen személyes, felelős, politikailag, világnézetileg tudatos munkás-magatartás tömegessé válása az utóbbi egy-másfél évtizedben már elkezdődött, ami arról tanuskodik, hogy az osztály egésze, az osztályszervezetek révén tervszerűbben és hatékonyabban szervezheti meg és irányíthatja az egész társadalom gyakorlati tevékenységét, ha politikailag-világnézetileg aktív munkások növekvő rétegeire támaszkodhat.

A munkásosztálynak - becslés szerint - mintegy 1/4 része mutatott rendszeres személyes politikai aktivitást a 60-as évek elején. Ez az arány egy évtized alatt körülbelül az osztály 1/3 részére nőtt és emellett megjelent körülbelül ugyanekkora munkásréteg, amely érdeklődést mutat és esetenként aktív, vagyis aktivizálható.

Ezek az adatok arról tanuskodnak továbbá, hogy a létszámában és összetételében a felszabadulás óta teljesen megújult magyar munkásosztály sikeresen valósította meg - ha kis késéssel is - a szocialista iparosítás hullámaival az osztályba "sodort" nem-munkás rétegek adaptálását, valamint saját gyerekeinek munkássá nevelését politikai-ideológiai értelemben is.

Köztudott, hogy ebben a folyamatban alapvető szerepet játszottak az osztály "hivatalos" szervezetei, elsősorban a párt és a szakszervezetek. A 60-as évek elejétől munkájuk, a munkástömegekre gyakorolt politikai-ideológiai nevelő hatásuk kiegészült a szocialista brigádmozgalomnak, e "félhivatalos", öntevékeny munkás-mozgalomnak az elterjedésével, majd tömegessé válásával. /1965-ben, mintegy 600 ezer munkás vett részt a mozgalomban, az osztálynak kb. 25 %-a. 1969-re ez a létszám 1 millióra, az arány kb. 37 %-ra nőtt. 1975-ben már másfél millió résztvevője volt a brigádmozgalomnak, vagyis felölelte a munkásosztály 50 %-át./

A szocialista brigádmozgalom hatalmas politikai és gazdasági, kulturális és morális jelentőségét nem lehet elvitatni a mozgalom nagy méretei mellett elkerülhetetlen formalizmusok ellenére sem. Fontos fóruma, kerete és eszköze a mozgalom az új munkások adaptációjának, amely akkor sem problémamentes, amikor már nem jönnek százezrével felnőtt korban először a gyárba az emberek, hanem az osztály utánpótlása túlnyomórészt a munkások többnyire szakmunkásképző iskolát végzett gyermekeiből áll. Nem kevésbé fontos a szocialista brigádmozgalom, mint az üzemi-munkahelyi demokratizmus egyik fóruma, fejlődésének egyik eszköze és formája sem. A vállalatoknak, vállalati kollektíváknak az új irányítási rendszerben megnövekedett önállósága a felelősség növekedésével jár, ez fokozza a követelményeket a helyi politikai szervezetek és mozgalmak tevékenysége iránt, növeli a munkások öntevékeny közéleti-politikai aktivitásának lehetőségét és jelentőségét.

Végül pedig abban is áll a szocialista brigádmozgalom, hogy ez a mozgalom a tanulást és az egyéni tudat és életmód formálását egybeötvözi a termelőmunka kollektíváival, a termelés aktuális és távlati feladataival, s így sikeresen alakíthatja az osztály tömegeinek szocialista tudatát, közvéleményét, ösztönöz a szocialista értékrend megismerésére és elsajátítására, annak "sajátkezűleg" történő kipróbálására.

3./ A megfelelő tartalmu és színvonalu politikai aktivitás feltételezi a tájékozottságot, a politikai-ideológiai művelődést, a marxista-leninista világnézet tanulmányozását. Ez egyesek magánerepfeszítései és érdeklődése nyomán is végbemegy, a munkástömegek számára azonban csak szervezeten és szisztematikus formában hozzáférhető. A politikai szervezetek régtől fogva gondoskodnak tagjaik politikai oktatásáról és neveléséről. A politikai oktatás jelentőségét a szocialista értékrend megismerése és elsajátítása szempontjából - az állami iskolarendszer, a tömegessé vált újságolvasás és rádióhallgatás, televíziónézés alapvetően szocialista tartalma és hatása mellett is - az adja meg, hogy ebben a munkástömegek az időszerű feladatokkal és eseményekkel szoros kapcsolatban, tapasztalt propagandista vezetésével, vitatkozás közben ismerik meg a marxista-leninista eszméket és alapelveket; ez az ismerkedés közvetlenül össze van kötve - az adott téma keretei között - ezen eszmék és alapelvek saját gyakorlatunkban történő érvényesülésének tanulmányozásával és megvitatásával.

A politikai-ideológiai oktatás általános célja: megismertetni a résztvevőket a szocialista politikai-ideológiai műveltség alapjaival, a marxista-leninista politika és világnézet, a szocialista erkölcs alapelveivel, a szocialista építés és a nemzetközi osztályharc tapasztalataival és problémáival; rendszeres információt adni a párt és más szocialista politikai szervezetek működéséről, te-

vékenységéről, terveiről és feladatairól, más szocialista országok és a nemzetközi kommunista- és munkásmozgalom helyzetéről, rendszeres információhoz jutni a résztvevők véleményéről az aktuális politikai-ideológiai helyzettel és a soronlevő feladatokkal és akciókkal kapcsolatban, és mindezek révén formálni a résztvevők szocialista meggyőződését, fejleszteni politikai, közéleti aktivitásukat, elősegíteni, hogy a marxizmus-leninizmus tanításait alkotóan tudják alkalmazni; szolgálni a szocialista társadalom politikai, erkölcsi és világnézeti integrációját.

Ennek az integrációnak, a szocialista politikai-ideológiai műveltségnek a fő tartalmát a marxizmus-leninizmus eszméinek és alapelveinek rendszere adja. Ezt az eszme- és elvrendszert, vagy divatosabb kifejezéssel szólva, értékrendszert, sokoldaluan kifejtették és elméletileg megalapozták a marxizmus-leninizmus klasszikus művei, a kommunista pártok dokumentumai, és ujabban a szocialista országoknak ezen értékrendszer realizálásában felgyült tapasztalatainak elméleti általánosításával próbálkoznak speciális kultúraelméleti és értékelméleti kutatások is. Végleges, vagy akár csak többségi vélemény még nem született politikai-ideológiai műveltségünk értékrendszeréről, hiszen a szocializmus és a szocialista társadalmi tudat is még csak alakuló valóság és nem befejezett állapot seholsem. Ezért az eszmecsere kedvéért ismertetem saját javaslatomat értékrendünk vázlatos hierarchiájára:

- a munkásosztály világtörténelmi hivatása: olyan osztálynélküli, a dolgozók szabad egyesüléseiből álló társadalom, a kommunizmus felépítésének lehetősége és szükségszerűsége, amelyben "az összesség szabad fejlődésének feltétele minden egyes egyén szabad fejlődése";
- a szocialista társadalmi rendszer, és a szocialista ember, mint a fenti cél mai megközelítése, s így a legfőbb szociális érték;
- a munkásosztálynak és marxista-leninista pártjának vezető szerepe és szövetsége az egész dolgozó néppel;
- a néptömegek történelemalkotó képessége a termelésben, a politikai cselekvésben és a társadalom szellemi életében;
- demokratikus centralizmus, kollektívizmus és egyenlőség;
- a képességek szerint végzett munka, mint az életöröm egyik fő forrása; a társadalmilag hasznos munka szerinti elosztás;
- a magánélet és a közélet összhangja; a személyes érdek és a kollektív érdek harmóniája, a kollektív érdek előbbsége mellett;

- a szocialista hazafiság és a szocialista nemzetközi-
ség egysége; a szocialista világrendszer országainak
egyenjogu együttműködése; szolidaritás minden hala-
dó, békeszerető erővel;
- a szocialista humanizmus;
- a szocialista realizmus, a népet, a haladást szol-
gáló művészet;
- a dialektikus materializmus elvei és értékei.

Ezek az alapelvek, eszmék és értékek összefüggő rend-
szert alkotnak és nemcsak külön-külön állnak szemben a nem-
szocialista, vagy antiszocialista eszmékkel és értékekkel,
hanem mint rendszer tagadják a régi világot, minden negatív,
retrográd vagy elavult értékével egyetemben, és igenlik, ve-
zérlik az új, szocialista, kommunista világ megteremtését,
az erre irányuló szervezett és kollektív, mozgalmi és sze-
mélyes erőfeszítéseinket. Ezek az értékek áthatják és értel-
mezik egymást, nem érvényesülhetnek egymás nélkül. A szocia-
lista eszmék, alapelvek, értékek egész rendszere az eszmei
iránytűje a szocialista társadalmi, közösségi, és egyéni-
és családi életnek, az eleven aktivitásnak.

Tapasztalati tény, de módszeres empirikus kutatásokban is feltárt igazság, hogy szocialista értékrendünket az elmúlt évtizedek közismertté és népszerűvé tették. Ez azonban nem jelenti azt, hogy általában egyénenként elfogadottá is vált volna már. Ez hosszabb időszak feladata, s valószínűleg egybeesik a fejlett szocialista társadalom felépítésével, "a szocialista életmód és erkölcs általánossá válásával." Ebben a folyamatban eddig is, ezután is alapvető a politikai-ideológiai oktatás szerepe.

- 4./ A politikai-ideológiai oktatás fő módszere a kiscsoportos szemináriumi formában, kvalifikált propagandista vezetésével folytatott vitatkozás előírt témák fő kérdéseiről. Erre a vitára a hallgatók is felkészül/het/nek: előadás meghallgatásával, tananyagok, klasszikus és mai művek részleteinek, dokumentumoknak, statisztikai adatoknak stb. tanulmányozásával. Az ilyen vita lehetővé teszi, hogy a résztvevők felismerjék a tények összefüggéseit, megtanulják összevetni az elméleti tételeket a tapasztalható valósággal, felkészüljenek ismereteiknek a politikai gyakorlatban való alkalmazására, jártasságra tegyenek szert a politikai-ideológiai irodalom feldolgozásában, a viták demokratikus és elvszerű kezelésében.

A politikai-ideológiai oktatás a hivatalos politikai szervezetek keretében folyik, központi irányítással, többnyire előírt tematika és tananyag alapján, amely a "hiva-

talos álláspontot" tartalmazza. A propagandista is ezt képviseli, ő a hivatalos politikai centrumok megbízottja. Az oktatás azonban sajátos politikai-ideológiai akció, amelyben a lényeg nem valamilyen szervezeti fegyelemmel alátámasztott döntés kialakítása vagy a vezető tettelemek határozatának végrehajtása, hanem a dolgok megismerése és megértése, a tényállások tisztázása, elméleti összefüggések vizsgálata, a szemlélet elsajátítása és megváltoztatása. Ezért a politikai oktatási keretben folyó munka szükségképpen "félhivatalossá", elvtársi-baráti személyes eszmecserévé válik, amelyben az ellenvélemény, a kétely, az álláspontok összeütközése kockázatmentes, hiszen nem kötelező érvényű, következményekkel járó döntésről van szó. Ezért a politikai-ideológiai oktatás tulajdonképpen nem becsülhető szerepet játszik a résztvevők politikai egyetértésének kimunkálásában, a világnézeti-erkölcsi integráció alakításában, a politikai centrum befolyásának nem a szankcionáló szervezeti fegyelem, hanem a leglényesebb, a meggyőzés útján való biztosításában.

A politikai-ideológiai oktatás központilag irányított, de szervezésében és végrehajtásában a helyi szerveknek és a tömegszervezeteknek meglehetősen nagy az önállósága és felelőssége. Ezért rugalmasan tud alkalmazkodni a helyi, ágazati stb. speciális igényekhez és lehetőségekhez, beleértve a speciális tananyagok, segédanyagok feldolgozását, az elméleti témának a speciális gyakorlati tapasztalattal

való összevetését és kiegészítését. Ezért konkrét és kritikai-önkritikai szemléletre nevel.

A propagandistának a helyi, speciális tapasztalat, szemlélet és érdek ismeretében és méltánylása mellett kell képviselnie a tárgyalt elméleti téma feldolgozása során az elméletileg feldolgozott, általánosított tapasztalatot. Ezért a propagandista az ideológiai-politikai oktatás kulcsembere. Tudnia kell "hidat vernie" a helyi tapasztalat és az országosan általánosított tapasztalat közé, az egyéni és az osztálytapasztalat közé, az elmélet és a gyakorlat közé. A propagandista felkészültsége, politikai és világnézeti meggyőződése, erkölcsi tekintélye és szakértelme egyre döntőbb tényezője a politikai-ideológiai oktatás vonzerejének és sikerének. Az utóbbi évek átlagában 80-90 ezer főre tehető a rendszeres politikai-ideológiai propaganda munkát végzők száma. /1973/74-ben a pártoktatásban 39 ezer, a szakszervezeti politikai oktatásban 26 ezer propagandista dolgozott./ Nagy részük társadalmi munkában, kisebb részük szerény tiszteletdíjért dolgozik, viszonylag kevesen /egyetemi, főiskolai marxizmus-leninizmus tanszékek oktatói, pártiskolai, szakszervezeti iskolai oktatók stb./ végzik fő foglalkozásként ezt a munkát.

Ez a munka igen fontos komponense a szocialista demokratizmusnak, nemcsak abban az értelemben, hogy hétről-hétre, hónapról-hónapra százezrek végzik társadalmi mun-

kában, hanem abban az értelemben is, hogy társadalmi életünk minden lényeges elméleti és gyakorlati kérdésére kiterjedő tömegméretű eszmecsere valósul meg ebben a keretben, amelyben a résztvevők - mint a "nagy" társadalom leegyszerűsített kis "modelljében" - megtanulják méltányolni és "kezelni", türelmesen egybevetni a különböző, olykor egyformán jogosult nézőpontokat, véleményeket, érdekeket, s ezek szintéziseként közösen "előállítani" az így valóban közös álláspontot a szóbanforgó kérdésben. Megtanulják - begyakorolják az elméleti igazság és a gyakorlati helyzet, tapasztalat egybevetését, az igazság konkrét és dialektikus jellegét, megtanulnak "tullátni" a mindennapi munka gyötrelmein és örömein, ezeket az egészhez, a multhoz és a jövőhöz mérni, ezek mélyebb értelmét felfogni, saját lehetőségeiket s azok történelmi korlátait helyesen értékelni.

A politikai-ideológiai oktatás szoros, mindennapi kölcsönhatásban van a politikai szervezetek és a szocialista brigádmozgalom egész munkájával: része ezek összetevékenységének, s ugyanakkor előfeltétele és relative önálló, katalizátor-jellegű része, amelynek színvonalától nagymértékben függ a politikai aktivitás direkt formáinak színvonala és tudatossága. És fordítva: az egész párt-, szakszervezeti és munkaversenymozgalom általános helyzete, színvonala meghatározza a kereteikben folyó politikai-ideológiai oktatás tartalmát, színvonalát, lehetőségeit.

5./ A politikai-ideológiai oktatás tartalmi és szervezeti irányítását felsőszinten az MSZMP vezető szervei és a KB Agitációs és Propaganda Osztálya, a tömegszervezetek vezető testületei és agitációs-propaganda osztályai /vagy propaganda és művelődési osztályai, kulturális vagy nevelési osztályai/, illetve a maguk területén az Oktatásügyi Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztálya, a fegyveres testületek megfelelő szervei végzik. A helyi irányítás az MSZMP budapesti és megyei bizottságainak, a KISZ budapesti és megyei bizottságainak, a szakszervezetek budapesti és megyei tanácsainak, a budapesti és megyei népfrentbizottságoknak a feladata.

A résztvevők száma a 60-as évek közepén elérte az évi 2 millió főt, s azóta ekörül mozog, legutóbb 2,2 millió ember vett részt a politikai-ideológiai oktatás különböző formáiban. Ezt elősegíti az a tény, hogy a politikai szervezetek - tagjaik részére - kötelezővé vagy legalábbis ajánlottá teszik a tanulást és továbbtanulást, így a marxizmus-leninizmus tanulmányozását is. A szocialista brigádmozgalomban pedig a kulturális aktivitás egyik jelentős mércéje és "versenyfeladata" a megfelelő foku részvétel a politikai oktatásban.

A résztvevők többsége természetesen alapfoku képzésben részesül. Ezek a tömegtanfolyamok és vitakörök mindig elsősorban aktuális és gyakorlati kérdésekkel foglalkoznak. Ezek mindig a szocializmus építésének a

leginkább vitatott, meg nem oldott, soronlevő kérdései, a nemzetközi helyzet, a nemzetközi munkásmozgalom aktuális problémái. Ezek a tömegtanfolyamok, politikai-ideológiai tematikával indított munkás-akadémiák, előadássorozatok és vitakörök nélkülözhetetlen információkat, orientációt közvetítenek, figyelmet és érdeklődést keltenek, esetleg hozzájárulnak a további, magasabb művelődési igények felkeltéséhez. Ezek a tanfolyamok központilag megadott és helyileg kiegészíthető, illetve módosítható, esetleg többféle változatban választható tematikájukkal rugalmasan képesek alkalmazkodni a helyi igényekhez, érdeklődéshez. Többnyire a kiscsoportos, "szemináriumi" módszert alkalmazzák, több csoport számára összevont előadásokkal kombinálva, összekapcsolva aktuális - helyi, politikai és termelési - információval, nemritkán a munkástovábbképzés részeként /1972 óta/. Egyes alapfoku tanfolyamokon már központilag kiadott tananyagot használnak, legalábbis a propagandisták, a pártoktatásban a hallgatók is. Egyéb irodalmat még csak esetenként használnak az egyes témák feldolgozásához /pl. napilapokban közölt aktuális dokumentumot/, vizsga nincs. A foglalkozásokat kéthetenként vagy havonta egyszer tartják, 1-2 óra időtartammal. A szemináriumi módszerű alapfoku tanfolyamok fizikai munkás résztvevőinek száma - megközelítőleg - így alakult /csak a pártoktatásban és a szakszervezeti politikai oktatásban/:

1959/1960	116 ezer
1964/1965	162 ezer
1969/1970	440 ezer
1973/1974	626 ezer

A politikai-ideológiai oktatás középfoku tanfolyamai relative jól megkülönböztethetők az alapfokuaktól, de a felsőfokuaktól már nehezebben. Itt már sor kerül a téma elméletileg összefüggő, rendszeres tárgyalására, bár még itt is dominál az aktuális és gyakorlatias megközelítés. A középfoku tanfolyamokat és iskolákat az jellemzi, hogy itt a résztvevők /1/ általában magasabb általános műveltséggel rendelkeznek, nagyrészüket érettségizett, /2/ sokan közülük párt- és szakszervezeti alapszervezeti vezetőségi tagok és aktivisták, szocialista brigádvezetők, közvetlen termelésirányítók, ezért jóval informáltabbak és politikailag tapasztaltabbak, mint az alsófoku oktatás résztvevői; /3/ mindezek következtében az ilyen tanfolyamok tananyagai már jóval igényesebbek és színvonalasabbak, elméletileg részletesebbek, s a tananyagok mellett segédanyagokat, kötelező és javasolt irodalmat is feldolgoznak. E tanfolyamok egy része /pl. a Marxizmus-leninizmus Esti Egyetem 3 éves alaptanfolyama/ komoly vizsgával záródik. Ezek a tanfolyamok már 2 hetenként vagy hetenként egyszer tartanak 2-3 órás foglalkozást.

Az ilyen tanfolyamok hallgatói között a fizikai munkások létszáma már alacsonyabb, de a 60-as évek végére itt is tömegessé vált: 1959/60-ban mintegy 10 ezer, 1964/65-ben körülbelül 50 ezer, 1969/70-ben 170 ezer, a 70-es évek közepén mintegy 200 ezer volt. /Ismét csak a pártoktatás és a szakszervezeti politikai oktatás együttes adatai./

A politikai-ideológiai oktatás felső fokán már érvényesülhet az elméleti diszciplinák szerinti rendszeres studium belső logikája, de a tematikába nem illő, nagyfontosságú aktuális kérdések megtárgyalására /pl. egy-egy kongresszusi anyag/ külön időt fordítanak, s a gyakorlat hangsúlyozott szempontja minden elméleti téma megtárgyalásában is érvényesül. /Felsőfoku tanintézetek marxizmus-leninizmus oktatása, magasabb foku pártiskolák, SZOT és KISZ Központi iskolák, Marxizmus-leninizmus Esti Egyetem 2 éves, államvizsgával záródó szakosító tanfolyamai, speciálkollégiumai, stb./ Erre a fokra a fizikai munkások már jóval kevesebben jutottak el, legalábbis eddig. Létszámuk emelkedése a felsőfoku politikai-ideológiai oktatásban elsősorban az érettségizett szakmunkások számának emelkedésétől várható.

Mindez csupán érzékelteti azt a hatalmas munkát, amely a politikai szervezetek és mozgalmak keretében a politikai-ideológiai oktatásban folyik. Ez a munka, ha szervezetenként nem is, tartalmilag szoros kölcsönhatásban van a közoktatás és a közművelődés egészével.

Nem helyettesíti, hanem inspirálja az egyéb kulturális aktivitásokat, a részvételt, legalábbis a közművelődésben, de nem ritkán az iskolai végzettség, vagy szak-képzettség magasabb fokának megszerzésére való törekvést is. Másrészt az emelkedő általános műveltség és szakképzettség önmagában véve is megadja az alapokat és igényeket fejleszt ki - jó esetben - a politikai-ideológiai művelődéshez és aktivitáshoz is.

- 6./ A mai magyar munkásosztály politikai-ideológiai műveltségének és aktivitásának alakulását tanulmányozva, az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézetében elvégeztem az 1960-as évtizedben felvett kérdőíves vizsgálati anyag másodlagos elemzését. Tizenhét olyan kutatást tekintetem át, amely adatokat tartalmazott a munkások politikai-ideológiai ismereteiről és véleményeiről /ezek közül 3, a csepeli, a Pest megyei és a salgótarjáni csoportunk saját kutatása volt/. Összesen mintegy 30 ezer munkás politikai ismereteinek és véleményeinek alakulásáról kaptunk értékes adatokat. Ezen belül mintegy 15 ezer állami ipari és építőipari, közlekedési nagyüzemi munkás adatait, vallomásait elemeztem végig, kéttucatnyi nagyüzemből, ahol lehetett, összevetve parasztok és szellemi dolgozók hasonló adataival és nyilatkozataival.

Az elemzésből az derült ki, hogy a fentiekben vázlatosan ábrázolt tömeges politikai-ideológiai oktató-nevelő munkának "kézzelfogható" eredményei vannak: a politikai ismeretek színvonala a 60-as évek első felében még meglehetősen alacsony volt, a munkásoknak átlagosan mindössze 40-60 százaléka tudott helyes válaszokat adni bizonyos politikai ismeretet feltételező kérdésekre. /A parasztok között ez az arány kb. 30 %-os, a szellemi dolgozók között 75-80 %-os volt./ A 60-as évtized végén, a 70-es évek elején felvett anyagban az analóg kérdésekre kapott helyes válaszok aránya a munkások között már elérte a 60-70 %-ot. /A parasztok között 50 %, a szellemi dolgozók között 80-90 %./

Hasonló eredményre vezetett a munkásvélemények elemzése is: az általános, direkt-politikai kérdésekben nyilvánított munkásvélemények 90 %-ot meghaladó mértékben mutatnak nyíltan deklarált elkötelezettséget, vállalnak szolidaritást a szocialista rendszerrel, a szocialista értékrenddel; az elégedettség mértéke egy-egy konkrét politikai kérdésben, vagy munkahellyel, szakmával stb. átlagosan 66 %-os az évtized végén; ez a 2/3-os többség azonban nem kritikátlan, hanem jórésze kritikus, progresszív, javító szándéku véleményt nyilvánít; ez a 2/3-os többség, a becslés szerint kétszerese a rendszeres, személyes elkötelezettséggel járó politikai aktivitást vállaló munkásrétegnek.

Az ismeretek színvonalának és a vélemények megoszlásának elemzéséből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a vizsgált évtized során jelentősen emelkedett az egész felnőtt lakosság politikai-közéleti ismereteinek színvonalára, ezen belül a munkásosztályé, különösen a szakmunkás és művezető, technikus rétegeké. Ezek ma már nem, vagy alig maradnak el a "szellemi dolgozók" átlagos politikai ismeret-színvonalától. A vélemények megoszlásának alakulása viszont arra utal, hogy nemcsak az ismeretek színvonalára, hanem a politikai-ideológiai tudatosság, önálló ítélőképesség is jelentősen megnőtt illetve fejlődött a munkástömegekben.

Ez azt jelenti, hogy immár lényegében megvannak a szubjektív feltételek a továbblépéshez, a "mérce magasabbra emeléséhez". A politikai-ideológiai képzést és aktivitást igényesebbé és rendszeresebbé, hatékonyabbá lehet és kell tenni. Ez végülis azt jelenti, hogy a rétegenként erősen differenciált öszkép ellenére a XI. kongresszusnak a szocialista életmód és erkölcs általánossá tételéről hozott határozata találkozik a munkástömegek többségének megérett igényeivel és végrehajtási készségével is.

IRODALOM:

- 1./ A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. Kongresszusa, 1975.
március 17-22. Kossuth, 1975.
- 2./ Politikai információ a Szovjetunióban, Kossuth, 1976. .
- 3./ Szöveggyűjtemény a tömegpolitikai munkát irányítók módszertani tanfolyamához. Kossuth, 1976.
- 4./ Szulczewski, Michail: A politikai propaganda, Kossuth, 1974.
- 5./ Kovács Ferenc: A munkásosztály politikai-ideológiai műveltségéről és aktivitásáról, Kossuth, 1976.
- 6./ Olsanszkij, V.B.: Személyiség és társadalmi értékek, in:
Szovjet szociológia ma, Kossuth, 1971.
- 7./ Dr. Molnár László - Nemes Ferenc - Dr. Szalai Béláné: Ipari munkások politikai aktivitása, Kossuth, 1970.
- 8./ Az információtól a közéletig, Kossuth, 1973. .
- 9./ Drobnickij, O.: A szellemi értékek világa, Kossuth, 1969.
- 10./ Balló István: Új követelmények a pártpropagandában, Kossuth, 1969.